

случајно. Између уметности МХАТ-а и стваралаштва ове двојице његових великих драматичара-савременика постојала је директна и органска унутрашња веза. Таква иста веза постојала је између уметности позоришта и драматургије трећег великог уметника те епохе — Лава Толстоја. Приказавши његове комаде „Царство мрака“ (1902) и „Живи леш“ (1911), Художествени театар је унео у своју уметност она семена мудре Толстојеве истине, која су његовој критици владајућих класа придала још већу непомирљивост.

У једном од својих првих писама К. С. Станиславском Вл. И. Немирович-Данченко је писао: „Ако позориште... не одражава савремени живот, онда оно ризикује да врло брзо постане академски мртво. По самој својој суштини позориште треба да служи духовним потребама савременог гледаоца... Нови позоришни комади зато и привлаче свуда гледаоце, што ови у њима траже нове одговоре на животне задатке.“

Такве одговоре на животне задатке савремености гледаоци су налазили у младом Художественном театру не само у комадима Горкога, Чехова и Толстоја, већ и у многим претставама комада руских и западноевропских класичара. Те претставе нису никада за МХАТ биле само акт пажње пуне поштовања према великим споменицима прошлости. Не решавајући задатак приказивања Шекспировог „Јулија Цезара“ (1903) или „Хамлета“ (1911), комада „Цар Фјодор Иванович“ од А. К. Толстоја (1898) или „Смрт Пазухина“ од М. Ј. Салтикова-Шчедрина (1914), Художествени театар је и у њима тражио одговоре на питања, која су узрујавала његове савременике. За Станиславског и Немировича-Данченка позориште је могло да постоји само као позориште у коме се приказују дела велике књижевне вредности. Комади без књижевног значаја, чак и у оном случају, када су били пробитачни у сценском погледу, нису интересовали Художествени театар. И у томе се такође састоји једна од његових принципијалних заслуга. Художествени театар је први у историји позоришне уметности тако доследно и конкретно потврдио неразрушиву везу између позорнице и велике драмске књижевности. На његовој позорници приказивани су комади Софокла и Шекспира, Молијера и Голдонија, Ибзена и Хауптмана, Грибоједова и Гогоља, Островскога и Писемскога, и дела сва-

кога од тих аутора била су у МХАТ-у баш онако сценски реализована, како је то најбоље одговарало унутрашњем карактеру пищевог стваралаштва. Интимна елегичност и финоћа у режији комада И. С. Тургенјева „Месец на селу“ смењивале су се у таквим комадима као што је комедија „Кола мудрости, двоја лудости“ А. Н. Островскога сочним и веселим хумором и широком живописношћу сценских карактеристика; сањалачка поетичност редитељске фантазије богато изражене у режији Метерлинкове „Плаве птице“, која се ево већ пола века приказује на позорници МХАТ-а, смењивала се у режији „Усамљених“ или „Михаела Крамера“ од Г. Хауптмана, готово графичком строгошћу психолошких линија, оцртаних у потпуном складу са ауторовом замишљу.

Управо та осетљивост према суштини идејних и уметничких пищевих замисли, иза које се налазила стална осетљивост позоришта према социјалним идејама које су узбуђивале друштва, учинила је да је Художествени театар још до Велике Октобарске револуције постао љубимац свих напредних снага руске интелигенције.

„Одлична је глума у Художественном театру — још увек се са задовољством сећам своје прошлогодишње посете“ — писао је о МХАТ-у 1901 године Владимир Илић Лењин. И та срдачна оцена коју је дао највећи човек наше епохе, остаће заувек у сећању позоришта као драгоцену признање његовог сталног стремљења ка животној истинитости и напредној идејности.

Али је тек социјалистичка револуција омогућила да позоришна уметност постане својина мномилионских маса народа. Октобарска револуција 1917 године чврсто је повезала уметност Художественног театра са најширим слојевима народних маса и учинила да достигнућа његових мајстора постану својина баш оних радних људи о сусрету са којима су сањали Станиславски и Немирович-Данченко приликом стварања свог позоришта. Али контакт са тим радним људима био је немогућ у условима царске Русије.

Октобар 1917 године затекао је МХАТ у једном од најтежих тренутака његовог постојања. У годинама непосредно пред Револуцију, МХАТ је потпао под утицај декадентских и симболистичких праваца који су тада били узели великог маха у буржоаској уметности и књижевности. Није било више Чехова и Толстоја, прекинута